

Osnovni pojmovi predškolske pedagogije

- Predmet i zadaci predškolske pedagogije kao naučne discipline
- Učenje - Socijalizacija - Vaspitanje - Obrazovanje - Iskustvo - Znanje
- Nasleđeno i stečeno kao činioci razvoja
- Sredinski činioci razvoja
- Interiorizacija praktičnih radnji
- Distanciranje u odnosu na neposredno dato
- Deperceptualizacija

Predmet i zadaci predškolske pedagogije kao naučne discipline

- NAUKA, koja se celovito bavi fenomenom vaspitanja naziva se PEDAGOGIJA, a njena **DISCIPLINA**, koja proučava specifičnosti procesa vaspitanja dece ranih uzrasta, od rođenja do polaska u školu, **PREDŠKOLSKA PEDAGOGIJA**
- prikuplja činjenice
- opisuje činjenice o pojavama i procesima u oblasti vaspitanja dece ranih uzrasta
- utvrđuje pravilnosti u njima, tumači ih
- otkriva objektivne zakonitosti i uzročno-posledične odnose koji u njima vladaju
- uopštava u stavove i klasifikuje ih u teorijski sistem

- **Osnovni zadatak** predškolske pedagogije kao naučne discipline je dolaženje do istine o jednom segmentu ljudske prakse – vaspitanju dece ranih uzrasta i faktorima koji posredno ili neposredno utiču na njihov razvoj

➤ Ostali zadaci:

- da postavlja zahteve za vaspitni rad u svom domenu u obliku principa i pravila
- da uopštava pozitivna iskustva
- uočava praktične probleme i predlaže rešenja za njih
- razrađuje strategije, sisteme sadržaja i metoda
- prenosi dostignuća u praksu
- prati rezultate primene, kritički preispituje teorijske stavove i proučava praksu brige o najmlađima

UČENJE – JEDAN OD OSNOVNIH POJMOVA PREDŠKOLSKE PEDAGOGIJE

- UČENJE se definiše kao proces u kome se stiču iskustva i usvajaju znanja
- Oslanja se na:
 - radoznalost
 - žeđ za saznanjem
 - izražava se kroz želju deteta da sve shvati, oproba, nauči

➤ proces *svesno usmeren* na:

- pribavljanje
- razumevanje i usvajanje činjenica
- pojmova
- zaključaka
- stavova
- generalizacija o predmetima, pojavama i načina postupanja sa njima, prerađenim, uopštenim i sređenim u sisteme znanja

➤ Podrazumeva:

- preradu
- uobličavanje iskustava
- uviđanje
- otkrivanje
- pronicanje u suštinu pojava
- restrukturiranje već postojećih saznanja
- uspostavljanje asocijacija među znanjem

Ž. Pijaže o učenju :

- učenje izazivaju okolnosti i ono se ograničava na jedan problem ili na jednu strukturu
- učenje i razvoj su različiti, deca ne uče da misle – deca misle
- učenje je aktivan proces unutrašnje konstrukcije, a to znači da dete samo izgrađuje svoje znanje
- odvija se na razvojno koherentan način, znanje nema aposlutni početak, nova znanja se uvek stiču tako što bivaju integrisana u strukture onoga što dete već zna
- učenje se odvija unutar opšte organizacije sposobnosti koju Pijaže naziva INTELIGENCIJOM

L. Vigotski o učenju :

- u toku predškolskog uzrasta teče prelazak od spontanog ka reaktivnom tipu učenja, odnosno dok dete ranog uzrasta uči po svom programu dotle dete školskog uzrasta uči po školskom programu
- dok je učenje deteta do treće godine sasvim spontano, što znači da može naučiti samo ono što se podudara sa njegovim interesovanjima, starije predškolsko dete uči onoliko koliko je program vaspitača postao njegov program,

- učenje treba da ima razvojne efekte
- najveća vrednost učenja u predškolskom periodu je što se ono pretežno sastoji u sticanju :
 - OPŠTIH
 - NESPECIFIČNIH
 - STRATEGIJSKIH ISKUSTAVA
 - FORMIRANJU SPOSOBNOSTI SELEKCIJE, UPOTREBE I PRERADE INFORMACIJA

Bruner pod učenjem podrazumeva tri istovremena procesa:

- prikupljanje novih podataka
- transformacija – prerada podataka
- evaluacija - procena rezultata

SOCIJALIZACIJA – JEDAN OD OSNOVNIH POJMOVA PREDŠKOLSKE PEDAGOGIJE

- proces kojim se dete adaptira u društvenoj sredini, uspostavlja sa njom harmoničan odnos, asimilira je i integriše se u nju, razvijajući pri tom ljudska svojstva, naziva se SOCIJALIZACIJA
- proces u kojem se razvijaju konkretne personalne dispozicije, ali na način kako to smatra najpoželjnijim određeni društveni sistem
- ličnost i društvo u shvatanju socijalizacije se ne posmatraju odvojeno, niti suprotstavljeno, već u procesu interakcije, gde jedna i druga strana nešto daju i primaju
- namerna socijalizacija - sinonim za vaspitanje

VASPITANJE – JEDAN OD OSNOVNIH POJMOVA PREDŠKOLSKE PEDAGOGIJE

- **Sistem formativnih postupaka** koji se počinju primenjivati od rođenja deteta da bi se planski uticalo na:
 - *tok, pravac i domet njegovog razvoja*
 - *usklađen sa zakonitostima razvoja i osobenostima uzrasta*
 - *razvojnim potrebama i mogućnostima konkretnog deteta*
 - *zahtevima društvene zajednice kojoj ono pripada*
 naziva se **VASPITANJE**

- Vaspitanje ima sledeće funkcije:
 - olakšava integraciju deteta u sredinu u kojoj živi, posebno uključivanje u društvenu zajednicu
 - stvara osnovu za dalji razvoj i učenje i povećava njegovu otpornost prema negativnim uticajima, odnosno sposobnost za prevazilaženje teškoća i rešavanje problema na koje će nailaziti u ovom procesu
 - osposobljava ga za prilagođavanje promenama u načinu življenja i priprema za budućnost
 - uklanja prepreke i otvara nove mogućnosti razvoja, a po potrebi deluje korektivno i kompenzatorski u slučajevima zastranjenja ili zaostajanja u ovom procesu

- uklanja prepreke i otvara nove mogućnosti razvoja, a po potrebi deluje korektivno i kompenzatorski u slučajevima zastranjenja ili zaostajanja u ovom procesu

➤ Specifično je po tome što:

- predstavlja namerno delovanje na razvoj prema određenom cilju
- istovremeno je i podrška razvoju i podsticaj onome što kao najbolja mogućnost postoji u ličnosti deteta što mu nije prirodom dato ili do tada igrađeno
- naglašava sredinske aspekte, koji će najbolje pogodovati razvoju

OBRAZOVANJE – JEDAN OD OSNOVNIH POJMOVA PREDŠKOLSKE PEDAGOGIJE

➤ OBRAZOVANJE je onaj segment vaspitnog procesa kojim se:

- podstiču i usmeravaju sve vrste dečjih sazajnih aktivnosti
- stiče, usavršava, uobličava i proširuje iskustvo dece
- prenose im se odabrana saznanja koja je čovečanstvo tokom svog razvoja prikupilo i struktuiralo u oblastima nauke, tehnike, rada, proizvodnje, umetnosti i društvenih odnosa

➤ Ono podrazumeva pružanje sredstava uz pomoć kojih dete može, prvo na jednostavniji, a zatim na sve složeniji način da sređuje iskustvo, rasuđuje o njemu i na bolje organizovanoj osnovi pribavlja novo iskustvo

➤ Za proces obrazovanja potrebno je da se dete oslobađa vezanosti za neposredno dato, da se načini predstavljanja stvarnosti prenose na unutrašnji plan i da se motorna i funkcionalna aktivnost transformišu u simboličku

ISKUSTVO – JEDAN OD OSNOVNIH POJMOVA PREDŠKOLSKE PEDAGOGIJE

➤ ISKUSTVO je:

- ono čega je pojedinac svestan, jer ga je doživeo svojim čulima
- zahvaljujući spoljašnjim uticajima ili sopstvenim delovanjem na stvarnost
- eksperimentisanjem
- posmatranjem pojava i procesa
- uvek podrazumeva lično angažovanje

- vrste iskustava: čulna, motorička i simbolička.
- karakteristike:
 - najčešće se stiče uzgredno, bez namere da se nešto nauči
 - uvek ima suštinski ljudski pečat
- da bi se podstakao kognitivni razvoj potrebno je **struktuiranje i tumačenje iskustva**, pri čemu se obrada vrši simboličkim sistemima (jezikom), pri čemu se iskustvo **kondenzuje u pojmove** i vodi od perceptualnog do konceptualnog mišljenja.

ZNANJE – JEDAN OD OSNOVNIH POJMOVA PREDŠKOLSKE PEDAGOGIJE

- ZNANJE u većoj meri predstavlja:
 - objektivnu svest o nečem
 - poznavanje i razumevanje neke činjenice, zbivanja, pojma, pravila
 - javlja se kao posledica učenja, prerađenog i uobličjenog ličnog iskustva ili usvajanja kolektivnog iskustva, koje je čovečanstvo prikupilo i sredilo u sisteme:
 - naučnog saznanja (istina – laž)
 - utilitarnog saznanja (korisno – štetno)
 - moralnog saznanja (dobro – zlo)
 - estetskog saznanja (lepo – ružno)

NASLEĐENO I STEČENO KAO ČINIOCI RAZVOJA

- Vekovna dilema: ako nasleđe nije bitno, a ono što se stiče formira čoveka, onda je vaspitanje svemoćno, pa ako se uspešno obavlja, njime se od dece može stvoriti sve što se želi
- Ako je opet, nasledni faktor odlučujući, onda je vaspitna intervencija beznađna, jer ljudi postaju ono što im je sudbina dodelila genima

- sagledavanje opisane dileme:
 - da li će se i na koji način uticati na dečji razvoj
 - hoće li se uticanje pretvoriti u obradu prema modelu o kome se odlučivalo bez deteta
 - hoće li se vršiti diskretno, podsticanjem i usmeravanjem, uzimajući u obzir ono što dete nosi kao mogućnost u sebi, njegove osobine, potrebe i namere
 - možda prihvaćen rusooovski stav da se dete najbolje vaspitava tako što ga ne vaspitavamo uopšte, da je glavni zadatak vaspitača samo uklanjanje svih prepreka "prirodnom" razvoju?

➤ savremena shvatanja odnosa između nasleđenog i stečenog:

- životna delatnost čoveka se ne iscrpljuje samo u usvajanju onoga što nude priroda i okolna društvena sredina, niti u izvršavanju "programa" koji je u njega unelo nasleđe
- njegov razvoj nije posledica samo endogenih ili egzogenih faktora, nego je bitna čovekova aktivnost kojom on, pored toga što deluje na svoje okruženje, utiče i na samog sebe, na sopstveno formiranje
- naslednim se smatraju ona svojstva potomaka koja potiču od predaka i koja se prenose prema genetskim zakonitostima

➤ Utvrđeno je da su **nasledne osobine**:

- anatomsko-fiziološke strukture organizma
- redosled razvojnih stadijuma
- karakteristike formiranja nervnog sistema,
- a nasleđuje se i takve osobine kao što je boja kože, kose i očiju, telesna konstitucija, tip nervnog sistema...

Ne nasleđuju se gotove i uobličene sposobnosti, već samo **DISPOZICIJE i SKLONOSTI** kao anatomsko-fiziološke pretpostavke razvoja, mogućnosti koje mogu da budu ostvarene, ali i zanemarene, tako da zakržljaju i izgube se.

➤ Da bi se razvile u sposobnosti, potrebni su povoljni i podsticajni uslovi koji će navesti dete da se bavi aktivnostima koje doprinose njihovom uobličavanju, zatim mogućnosti da usvaja iskustvo koje je sistematizovano u određenoj oblasti i prikuplja svoje sopstveno, kao i dobri modeli i podrška koju dobija iz okoline.

➤ Prilikom razmatranja problema prisutnosti pojedinih faktora u razvoju deteta uvek treba imati u vidu tezu Vigotskog o **ODLUČUJUĆOJ ULOZI OBUČAVANJA**, čija se specifičnost sastoji u tome što se ostvaruje u uslovima sazrevanja dečjeg organizma

➤ **dr Vera Smiljanić:**

- za svako učenje potreban određen stepen zrelosti
- kod dece postoje najpogodniji periodi za učenje raznih veština → ako dete vežba neku veštinu pre nego što je za njeno savlađivanje psihički i fizički sazrelo u tome neće uspeti, a takav neuspeh može kod deteta izazvati otpor prema učenju te veštine, a i u učenju uopšte. Vežbanje će samo donekle ubrzati razvoj neke veštine, ali takvo vežbanje je u suštini neekonomično

- ne sme se ni odlagati sa učenjem preko onog perioda kad je za tu vrstu učenja dete sazrelo
- kad stanje gotovosti za učenje postoji treba ga iskoristiti pre nego što motivacija za učenje isčezne; na primer, ako se detetu koje je fiziološki i psihološki spremno da se samo oblači i hrani to tada ne omogući, ono će izgubiti interesovanje za učenje ovih radnji

Sredinski činioci razvoja

- socijalna sredina u kojoj dete raste
- način proizvodnje i proizvodni odnosi
- kultura
- vladajuće načini mišljenja
- sistemi vrednosti
- Po shvatanju Vigotskog i Leontjeva, do psihičkog razvoja dolazi usvajanjem materijalne i duhovne kulture, tj. "GENETIČKI ZAKON KULTURNOG RAZVOJA" u ontogenezi se ispoljava na taj način što se svaka funkcija u kulturnom razvoju deteta pojavljuje na sceni dva puta, na dva plana: najpre na socijalnom, a zatim na psihološkom, najpre među ljudima kao interpsihološka kategorija, a zatim unutar deteta kao intrap psihološka kategorija.

INTERIORIZACIJA PRAKTIČNIH RADNJI

- Proces INTERIORIZACIJE je u tesnoj vezi sa procesom deperceptualizacije
- Naročito značajan proces u predškolskom periodu kada dolazi do diferenciranja sazajne aktivnosti iz praktične i njenog osamostaljivanja. Radnje koje deca obavljaju se restrukturiraju, što je uslovljeno činjenicom da se to odvija iznutra, ne u jednoj prezentno datoj situaciji, već na njenom "duplikatu", odnosno zameni za realnost.

- Osnovna razlika između unutrašnjih i praktičnih radnji je što su one "sažete, skraćene", stvara se veliki repertoar znakova pomoću kojih se stvarnost može reprezentovati, dolazi do razvoja MENTALNIH SLIKA i VERBALNIH SIMBOLA.
- Dovoljno je da sazajna aktivnost deteta protiče u formi spoljašnjih istraživačkih radnji, a da je kod starijih prati razmišljanje na planu glasnog govora

DISTANCIRANJE U ODNOSU NA NEPOSREDNO DATO

- Dete zauzima sve veću distancu u prostoru i vremenu u odnosu na neposredno dato, stvarajući posrednike između sebe i sveta. Ono to čini jer, da bi moglo koristiti informacije koje dobija iz sredine, mora na neki način da ih kodira, sredi i predstavi sebi.
- Bruner smatra da postoje tri vrste reprezentacije:
 - *akciona* – reprezentuju se prošli događaji preko motornih odgovora
 - *ikonička* – selektivnom organizacijom predstava, predstave zamenjuju opaženo relativno verno, ali ipak selektivno, tako da slika zamenjuje objekt koji se predstavlja
 - *simbolička* – udaljavanje od konkretnog

- Postoje modeli stvarnosti koji su njena imitacija, a pojmovi nastaju kao rezultat procesa KONCEPTUALIZACIJE ili sposobnosti da se različite stvari grupišu prema nekim zajedničkim karakteristikama, a zatim da se po potrebi ta grupacija rasturi i između tih stvari ponovo stvori odnos na osnovu nekih drugih zajedničkih osobina
- Značaj formiranja pojmova je što se u njima kondenzuje naše iskustvo tako što smo oslobođeni obaveze da zadržavamo ogromnu masu konkretnih utisaka. Usvajanje pojmova deci pričinjava teškoće, a oni pojmovi kojima deca raspolažu imaju određene nedostatke: SINKRETIZAM je prepreka formiranju pojmova, jer dete sve vezuje za sve i sprečava da pravi izuzetke, a neprecizno određenje pojmova čine dečje iskaze protivrečnim.

- Zato je potrebno prevazilaziti KONKRETNOST dečjeg mišljenja, a ona će učiniti da iz pojava koje ih okružuju izdvajaju najvažnije, relevantne osobine ne zadržavajući se na nebitnim detaljima
- Dete treba podsticati da uočava opšta svojstva i odnose stvari pa Bruner zahteva TRANSFER I UČENJE OPŠTIH PRAVILA, preporučujući da se kod usvajanja svake obrazovne oblasti u prvi plan stavi njena POJMOVNA STRUKTURA što znači da se pođe od osnovnih postavki u njoj, da činjenice ne ostanu izolovane

DEPERCEPTUALIZACIJA

- Dete se oslanja na boju, visinu ili širinu predmeta, a izbegava šire zaključke, indirektno informacije i nesenzorna svojstva stvari
- Tek oko pete godine ono postepeno stiče sposobnost da pravi određenije razlike između unutrašnjeg, subjektivnog sveta i stvarnosti koja ga objektivno okružuje
- Dok je karakteristika mlađe dece da se rukovode pretežno vidljivim oznakama situacije, s uzrastom ovaj pristup postaje manje perceptivan, a ona se osposobljavaju da istovremeno vode računa o više karakteristika

➤ Ova promena se odvija u KONFLIKTU IZMEĐU IKONIČKOG I SIMBOLIČKOG načina reprezentacije stvarnosti kada dolazi do DEPERCEPTUALIZACIJE, odnosno *oslobađanja od konkretnih operacija i predstavnog mišljenja*

➤ Misao postaje fleksibilnija, iskustvo se sređuje u nove kombinacije, dete postaje svesnije svoga mišljenja što mu omogućuje da ga do izvesne mere kontroliše; javlja se sposobnost uopštavanja koja podrazumeva APSTRAKCIJU, tj. *izdvajanje bitne oznake i objedinjavanje predmeta po ovoj oznaci*

➤ Veoma je važna pojava REVERZIBILNOSTI kao sposobnosti da se razlikuju i izdvoje elementi jedne operacije, a zatim da se ona obavi obrnutim redosledom i tako se dođe na njen početak

➤ Konkretnost dečjeg mišljenja predstavlja teškoću za formiranjem opšte predstave, često se greši, ako se pridržava opštih načela od LAKŠEG KA TEŽEM, jer je pitanje šta je za dete lakše.

➤ Dete treba osposobiti da u stvarnosti pronalazi bitne informacije, tumači ih, sređuje i asimilira u već stečeno iskustvo pa ovaj proces podrazumeva INTERPRETACIJU i do tada prikupljenog znanja – dete treba da koristi čula, ali i da upozna ograničenja svojih čula, da bude svesno mogućnosti da ga ona mogu navesti na pogrešne zaključke, zbog čega treba da se osposobi za samokontrolu prilikom interpretacije čulnih utisaka za razlike uzroka i posledica (najbolje da dete rukuje materijalom i priča šta radi da bi stvorilo simboličku predstavu)

➤ Deperceptualizacija ne znači potcenjivanje čula, jer od njih zavise mnogi intelektualni procesi, već treba da posluži za oslobađanje od očiglednosti, da deca ne ostanu vezana za površinu stvari, za pojmovno i konkretno, a to je moguće formiranjem SISTEMA PERCEPTIVNIH OPERACIJA preko kojih će stvarati sliku okolne stvarnosti radi orijentacije u njoj

➤ predstave su jednim delom vezane za čula, ali sadrže mogućnosti za generalizaciju i transfer

➤ informacije koje im se daju prenose u obliku implikacija i relacija, kako bi se formirali pojmovi